

Dr Dušan Čalić
Predsjednik Odbora za privredu Sabora NR Hrvatske

OSVRT NA NEKE EKONOMSKE PROBLEME (u vezi govora druga Tita

(Povodom održavanja IV plenuma Saveza inženjera i tehničara NR Hrvatske)

Ocjenujući uzorke sadašnjih ekonomskih poteškoća, drug Tito kaže: »Po mom mišljenju veliki dio tih teškoća proisticao je, u prvom redu, otuda što se razmatranju i otklanjanju nedostataka nije uvijek dovoljno prilazilo s naučne strane«. (»Borba« 22. juna 1962.). Kao potkrepa tih misli moglo bi se navesti čitav niz primjera. Danas razvijene nacije u privredi idu linijom uvođenja savremene tehnike i tehnologije, organizacije i automatizacije, što znači između ostalog visoki nivo specijalizacije i kooperacije i građenja novih kapaciteta po zakonima tehnološke optimalnosti, zatim uvođenje savremenih metoda organizacije kao što su studije rada, vremena i pokreta, operativno istraživanje linearno programiranje itd.

Da bi se na toj liniji razvijala određena nacionalna privreda, potrebno je da postoje kadrovi koji vladaju tim savremenim znanjima. Mnogi su smatrali i još uvijek dobar dio privrednih rukovodilaca smatra da se naša privreda treba razvijati jedino putem nove investicione izgradnje, tj. izgradnjom novih kapaciteta, zanemarujući pri tome i princip rentabiliteta kod izgradnje novih kapaciteta, a isto tako njihovo najcjelishodnije korištenje kroz uvođenje savremene tehnike i savremene organizacije i metoda rada.

Drug Tito u vezi s tim kaže: »... i da se ubuduće investira na bazi rentabiliteta«. Svima nama je poznato da taj princip ni izdaleka ne provodimo u našoj investicionoj politici.

Na primjer, sada se gradi preko 10 tvornica iverica. Imamo nekoliko proizvođača televizijskih aparata, šivaćih strojeva, frižidera itd. Svima je nama poznato da su to premali kapaciteti koji bi odgovarali zahtjevima tehničke i ekonomske optimalnosti i u kojima bi se mogla uvesti kontinuirana i serijska masovna proizvodnja. Mogli bi da navodimo čitav niz drugih primjera, ali ovo je samo ilustracija da moramo preći na nove principe u ekonomskoj politici o kojima sam govorio, a napustiti zastarjeli princip ekonomskog rasta isključivo kroz izgradnju novih kapaciteta. (To ne znači da nove kapacitete uopće ne treba graditi, ali to mora biti na bazi potreba nacionalne privrede i rentabiliteta).

Isto tako, po mom mišljenju, kod jednog dijela naših privrednih i političkih kadrova, u vezi s momentanim poteškoćama, uvriježilo se shvaćanje da ćemo ih prebroditi uglavnom restrikcijama. To je vrlo krivo i opasno stanovište, jer restrikcije vode k smanjivanju potrošnje, što utječe na usporavanje proizvodnje, a sve onda još više usporava privredni rast. Glavni put treba da bude pronalazak svih izvora stimuliranja proizvodnje uz zadržavanje potrošnje dok se obadviije ne usklade.

Da bi se na ovoj liniji uspjelo, jasno, u prvom redu, treba imati kadrove koji su ovladali znanjem. U vezi s tim, drug Tito kaže: »Dobrim dijelom teškoće su proisticale baš iz toga što nismo imali ni potreban broj ni dovoljno sposobnih kadrova«.

Iz analize Mjesnog komiteta SK za grad Zagreb vidi se da ogroman postotak najviših rukovodilaca u privrednim poduzećima na teritoriju Zagreba nema ni osnovno srednje obrazovanje. Jasno da je situacija u manjim gradovima još daleko teža. No, po mom mišljenju, taj se problem može vrlo brzo i uspješno riješiti. Naš narod zaista želi da uči. Uzmimo kao potvrdu ove teze rezultate rada Radničkog sveučilišta »Moša Pijade« u Zagrebu. Do danas kroz razne kurseve prošlo je više od polovine radništva grada Zagreba, koje je organiziralo ovo Sveučilište. Mi imamo danas oko 120.000 studenata, što je procentualno prema broju stanovništva jedna od najvećih cifara na svijetu. Samo ova dva primjera pokazuju da naši ljudi ho-

će da uče i u tome ih treba pomoći i pravilno ih usmjeravati. No, mislim da baš u ovom leži osnovna teškoća. Mi nemamo stručnjaka a niti organiziranih studija za izučavanje savremene organizacije kao što su operativno istraživanje, linearno programiranje, studija rada, vremena i pokreta i td. Elektrotehnički i Ekonomski fakultet su pokušali da organiziraju postdiplomski studij za automatizaciju, pa su morali da odgode njegovo otvaranje jer nisu osigurali financijska sredstva, što pokazuje nedovoljno razumijevanje nekih tvornica za potrebu ovakvih stručnjaka.

Isto tako mi bi mogli na prste nabrojiti stručnjake za turizam u Jugoslaviji, iako svi naglašavamo da je turizam neobično važna grana privrede kod nas. Mnoge zemlje pokrivaju svoj platni debalans kroz prihode iz turizma. Naš prihod iznosi oko 25 milijuna dolara godišnje, a susjednih zemalja, kao što je Italija, Španija i Francuska, taj prihod se kreće od 450 do 700 milijuna dolara. Gotovo nemamo ni odjeljenja, ni pojedinih organizacija koje se bave izučavanjem tržišta bilo u zemlji ili izvan nje. Mogao bih navesti i čitav niz drugih primjera, no ovi pokazuju da nam trebaju kadrovi koji će biti nosioci savremene tehnike, tehnologije i organizacije u našoj privredi.

U tom smislu specijalnu ulogu igraju instituti. Mi možemo reći da smo u Hrvatskoj postigli dobre rezultate što se tiče osnivanja instituta. U roku od dvije godine osnovano je nekoliko desetaka novih instituta. Ali sada se radi o tome da se manji instituti objedine i da se izvrši podjela rada, da se izvrši koordinacija u pogledu istraživanja s obzirom na teme. Taj daljnji napredak zasada ide dosta teško. Na primjer, nama se pojedini instituti vrlo sporo razvijaju, i to u nekim granama u kojima mi trebamo biti nosioci aktivnosti u našoj zemlji. Za ilustraciju mogu navesti institut alatnih mašina kao i vrlo sporo pristupanje organizaciji instituta za brodogradnju i td.

Iz svega navedenog izlazi po mom mišljenju da je naš osnovni neprijatelj primitivizam i neznanje i još uvijek često birokratsko rješavanje pojedinih problema. Mi možemo sadašnje teškoće vrlo brzo da prebrodimo i da nastavimo s tempom brzoga rasta kao što smo i dosada išli, jer za to imamo sve preduvjete. Mi smo relativno bogati s prirodnim sirovinama. Po bogatstvu u šumama spadamo među prvih 6 u Evropi, a po bogatstvu u boksitu smo među prvima u svijetu, dok smo po bogatstvu potencijala vodne energije drugi, odnosno treći, u Evropi i td. Švedska je na primjer, na svega tri elementa i to željeznoj rudi, drvetu i vodnoj energiji izgradila jednu snažnu i naprednu privredu i po životnom standardu vjerojatno vodi u Evropi. Ne znam zašto i mi to isto ne bi mogli postići kada imamo još bolje prirodne uslove nego što ima Švedska, a nacija je bistra i sposobna da to iskoristi.

Posebna uloga u svemu tome postavlja se pred drugove komuniste. Treba brzo otkloniti ponekad malaksalost koja se pojavljuje kod nekih drugova kada naiđu na birokratske prepreke pri sprovođenju savremenih ideja. Mnogi naši drugovi su uložili mnogo ličnog truda i zaista pokazali visoku svijest, na primjer, pri osnivanju centra za procesnu industriju. Ponekad nisu naišli na potpuno razumijevanje i kod njih su se pojavili izvjesni elementi malodušnosti. To je bilo i na drugim sektorima. Takve pojave moramo vrlo brzo otkloniti. Isto tako ne smijemo da zaostajemo radi toga što se pojavljuju neodgovorni ispadi i napadi na stručnjake a specijalno direktore. Po mom mišljenju direktor je ona ličnost koja se nalazi u prvim borbenim redovima procesa proizvodnje i on nosi na svojim leđima najveći dio tereta proizvodnog procesa i mislim da mu treba i odati priznanje. Dugo vremena treba provesti u jednom poduzeću da bi se savladalo to poduzeće. Zato smatram da treba voditi takav kurs da imamo dobre direktore, koji će se paralelno razvijati s razvitkom savremene tehnike, tehnologije i organizacije i koji će biti nosioci tog razvitka. Za našu privredu je vrlo dobro ako takav direktor ostane što duže u istom poduzeću, jer za savladavanje nekog drugog poduzeća treba bar pet godina, a pri brzim izmjenama rukovodilaca i direktora tih 5 godina su velikim dijelom izgubljen za zajednicu.

Jasno da smatram da se mi u prvom redu trebamo boriti protiv stručnjaka koji vide samo svoje sebične, uske materijalne interese. No ne smije se zbog njih dopustiti napad na one prve o kojima sam govorio. Prema tome, mislim da ćemo se zajedničkim snagama boriti za uvođenje savremene tehnike, tehnologije, organizacije i automatizacije, za uvođenje principa rentabiliteta u naše poslovanje i tako najviše pridonijeti realizaciji postavki druga Tita, a to znači pomoći progres naše zemlje.